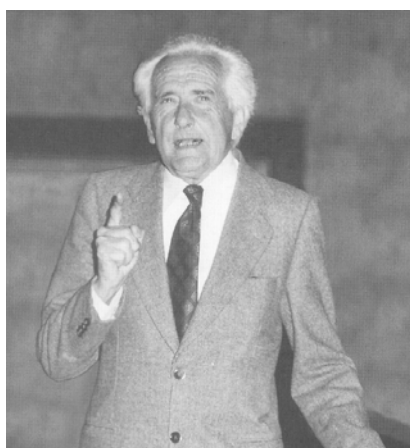

me spominja na prof. Metoda Mikuža. Je izostren diskutant in retorik, brez dlake na jeziku. Ni zaprt v slonokoščeni stolp znanosti. Najdemo ga kot avtorja kolumn v dnevnem časopisju, kot avtorja televizijskega scenarija, pisca besedil in sodelujočega v mnogih radijskih televizijskih oddajah, predavatelja in razpravljalca na javnih, strokovnih in drugih prireditvah. Skratka, Jože Pirjevec je znanstvenik in celovita, družbeno angažirana osebnost obenem. Energija, ki jo izžareva, in znanstvena zagnanost, ki smo ji priča, nas prepričujeta, da je Jože Pirjevec v duši mnogo mlajši od 70 let, ki jih slavi.

Dušan Nečak

Ob stoobletnici rojstva prof. dr. Metoda Mikuža*

V času, ko obeležujemo 100. obletnico rojstva zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani in dvakratnega doktorja znanosti Metoda Mikuža, se mi zdi, kot da je bilo včeraj, ko je konec šestdesetih let skozi vrata predavalnice št. 4 Filozofske fakultete pred študente četrtega letnika zgodovine stopil pokončni, visokorasli in sivolasi profesor. Preden je začel predavati, nas je - še pri vratih - vprašal: "Ste brali današnje časopise, ste poslušali radijska ali televizijska poročila? Tudi te informacije so že zgodovina, tudi njih mora zgodovinar kritično analizirati, metoda pa je enaka kot pri drugih virih!" Takoj mi je bilo jasno, da imamo pred seboj posebnega nekonformnega profesorja, ki je prepričan, da je zgodovina tudi "čas, ki ga živimo". Takega profesorja, ki bo mnoge pritegnil, drugim pa ne bo povsem po volji. Mene je pritegnil, in to s širokim znanjem, jasno besedo in kritično mislijo! Kako prav ima eden zapisovalcev drobcev iz profesorjevega življenja, ki je v zborniku (izšel je v znanstveni seriji oddelka za zgodovino FF, "Historia" leta 1999), posvečenem devetdesetletnici njegovega rojstva, med drugim zapisal:

"Mikuž je bil govornik stare šole, ki je temeljito obvladal komuniciranje. Bogato znanje, široka razgledanost in občutek za pravo mero, kajti najti skupno valovno dolžino z najpreprostejšim ali pa najbolj zahtevnim poslušalcem ali sogovornikom so poglavitne Mikuževe odlike. Njegov govor je vselej zgrabil, kot rečemo, ljudi je pritegnil in prepričal, da so zavzeto sledili njegovim mislim ..."¹

* Nagovor ob otvoritvi razstave v oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani 14. decembra 2009, posvečene življenju in delu prof. dr. Metoda Mikuža ob 100. obletnici njegovega rojstva.

¹ Janez Debeljak Maršiči in Žukovo - Mikužev drugi dom. V: Mikužev zbornik, ured. Zdenko Čepič, Dušan Nečak, Miroslav Stiplovšek, Ljubljana 1999, str. 387.

Toda Metod Mikuž je bil v prvi vrsti profesor, znanstvenik in raziskovalec. Zgodovinar najširšega formata, poznavalec slovenske srednjeveške zgodovine in predvsem eden najpomembnejših slovenskih zgodovinarjev raziskovalcev sodobnega časa. Bil je eden redkih med nami, ki je raziskoval (objavil je številne znanstvene članke in monografije) in predaval tako slovensko in jugoslovansko kot tudi občo sodobno zgodovino. Pravzaprav je bila ena njegovih vidnih osebnostnih značilnost oranje ledine. Oral jo je, ko je kot duhovnik stopil v partizanske vrste, oral jo je, ko je le nekaj let po vojni začel raziskovati najnovejšo zgodovino in že leta 1947, kot prvo v Jugoslaviji, ustanovil katedro za preučevanje druge svetovne vojne ali, kot danes mnogokrat po nemarnem slišimo predvsem iz medijev, polpreteklo zgodovino, oral jo je, ko je na svojem zadnjem javnem nastopu leta 1981 vizionarsko napovedal, da Jugoslavije ne bo več, če se ne bo reformirala, tj. demokratizirala, in ne nazadnje jo je oral tudi takrat, ko se je odločil, da oddelek za zgodovino potrebuje posebnega človeka, ki naj sistematično preučuje in predava najnovejšo zgodovino. Vse to je uresničil, čeprav takim dejanjem ne čas in ne okolje nista bila vedno najbolj naklonjena. Z nasprotovanji se je bil vaju boriti, pri tem pa je moral nemalokrat pogoltniti kakšno grenko pilulo.

Mnogi nezgodovinarji in zgodovinarji so v njem videli velikega zgodovinarja, lahko bi rekli "plemenitega pozitivista" oz. osrednjega pisca s področja sodobne zgodovine. Njegova dela - ne glede na to, ali je šlo za slovensko, jugoslovansko ali občo zgodovino - še danes pomenijo temeljna dela slovenskega zgodovinopisja, na katerih so drugi avtorji gradili svoja. Kdo med nami ne pozna del, kot so Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji, Svet med vojnama, Druga svetovna vojna, Svet po vojni: oris časa, v katerem živimo in zlasti referenčno in za tiste čase monumentalno delo v petih knjigah Pregled zgodovine NOB na Slovenskem (Ljubljana 1960-1973), če naštejemo le nekatera. Vsa seveda nosijo pečat časa nastanka, so pa znanstveno strukturalno in hevristično neoporečna.

Velika škoda bi bila, če je res, kar je pred nedavnim zapisal priznani slovenski zgodovinar mlajše generacije in eden nadaljevalcev Mikuževega raziskovanja, da zadnje omenjeno delo "danes le še redko kdo uporablja ali celo navaja", in obenem v nadaljevanju nekako plašno priznava: "... čeprav vsebuje mnoge tudi iz današnjega zornega kota zanimive in uporabne podatke in teze".²

V tem kontekstu naj spomnim na besede, ki jih je 26. septembra 1999 ob odkritju spominske plošče na hiši dr. Metoda Mikuža na Žukovem izrekel tedanji predstojnik oddelka za zgodovino Filozofske fakultete:

"Res je, da vsaka generacija piše zgodovino na novo, vendar prav za Mikuža še posebej velja, da je svoje poglede nadgrajeval in tudi spreminjal v skladu z znanstvenimi spoznanji, ne pa po trenutni politični volji in diktatu. Ni se bal ostro kritizirati slabosti tedanjih oblasti, zato je imel težave z notranjo upravo in partijskimi organi, toda tudi zato je imel polne predavalnice ..."³

Morda danes ni več čas pisanja avtorskih sintez. V svojem času pa je bil prof. Mikuž mojster tega zgodovinopisnega žanra. Zamotano, protislovij polno in interpretacijam vseh vrst odprto snov sodobne zgodovine je znal na kratko sintetizirati

² Bojan Godeša: Revizija in odpiranje novih obzorij - priložnost za "drugačno" zgodovino?. V: Zgodovinski časopis, 2009, št. 3-4, str. 442.

³ Božo Repe: Govor ob odkritju spominske plošče na hiši dr. Metoda Mikuža na Žukovem, 26. 9. 1999. V: Mikužev zbornik, str. 14.

in približati tako strokovnemu občinstvu kot študentom in povprečnemu bralcu, še posebej na področju pisanja obče zgodovine. Tudi zato so ta njegova dela še danes pravzaprav edina v slovenskem jeziku pisana študijska literatura.

Prof. Mikuž je bil deležen mnogih družbenih priznanj. Ni pa bilo povsem tako tudi na strokovnem področju, kljub temu da je leta 1974 dobil takrat najvišje priznanje za znanstveno delo, Kidričevo nagrado, in mu je Zgodovinsko društvo za Slovenijo za sodelovanje na skoraj vseh zborovanih slovenskih zgodovinarjev podelilo naziv častnega člana. V slovenskem zgodovinopisju ni prav veliko zgodovinarjev s takšnim opusom, kakršen je znanstveni opus prof. Mikuža. Toda to vseeno ni bilo dovolj, da bi postal član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Najbrž ne samo zaradi mnenja, kot mi je ne tako dolgo tega - verjamem, da bolj za šalo kot zares - navrgel eden slovenskih najuglednejših zgodovinarjev mlajše/srednje generacije, da "sodobna zgodovina pravzaprav ni čisto prava zgodovina".

Toda prof. Mikuž je previharil vse viharje. Naj se ne sliši preveč obrabljeno, toda če za koga, zanj velja, da o njem govorijo njegova dela. Ne glede na vsa notranja razhajanja in nesoglasja je vselej vztrajal pri svojem osnovnem prepričanju: za vsako ceno je treba zaščititi integriteto celotnega oddelka za zgodovino, ob tem pa spoštovati pedagoške in znanstvene norme ter moralne vrednote in strokovno avtonomijo njegovih članov.

Pedagoško in znanstveno življenje prof. Mikuža je bilo v vsakem pogledu plodno in kolikor mi je bilo dano zvedeti iz osebnih pogovorov z njim, je bil z njim povsem zadovoljen. Morda pa se je najbolje počutil v krogu svojih najožjih sodelavcev in prijateljev, predvsem: akademika prof. dr. Vasilija Melika, akademika prof. dr. Ferda Gestrina, zaslužnega profesorja dr. Miroslava Stiplovska in v letih tik pred smrtjo leta 1982 tudi mene. Ob tem poseminarskem "penatskem" omizju je bila vedno priložnost ne samo za poglobljene strokovne razprave, temveč tudi za kritične poglede na vsakdanjo družbenopolitično stvarnost, predvsem pa za druženje. In tudi v tem je bil prof. Mikuž mojster. Počaščen sem, da sem mogel biti član Mikuževega kroga in postati eden od njegovih naslednikov.

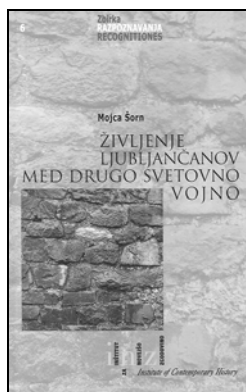
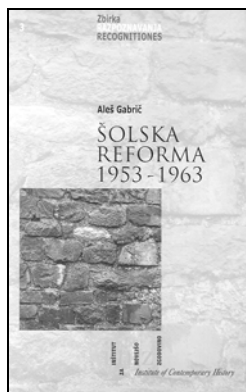
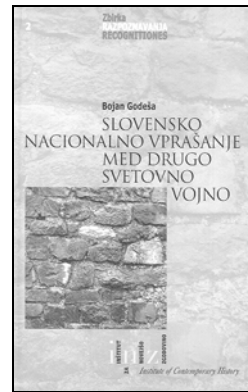
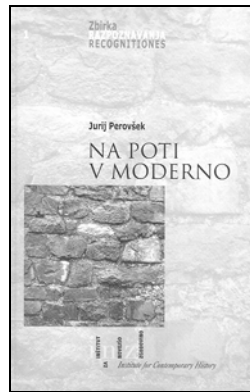
Po njegovem zadnjem javnem nastopu leta 1981 sem ga peljal iz Ljubljane nazaj na njegov drugi dom, na Žukovo. Obvezno sva se morala ustaviti v Velikih Laščah, v njegovi priljubljeni gostilni Pri Kuklju. Kritika jugoslovanske stvarnosti je kar vrela iz njega in vedno znova je poudarjal vlogo, naloge in odgovornosti, ki jih imamo zgodovinarji pri spreminjanju družbe v smeri demokratizacije in boljših mednacionalnih odnosov. Prepričan je bil, da se je treba zavzemati najprej za slovenski interes in šele nato, če sploh, pride na vrsto strankarski interes. O vlogi (zgodovinske) znanosti pri tem pa je bil najbolj jasen. Ponovil je misel iz pravkar minulega zborovanja Narodna in socialna politika v slovenski zgodovini od konca 19. stoletja do danes, ki smo je uredniki zapisali kot moto zbornika, ob 90. obletnici njegovega rojstva:

"Znanost je ena sama. Ena sama znanost, in ta znanost mora služiti samo resnici in ničemu drugemu. Pustimo linijo pri miru. Delajmo, kot nam velewa pamet."⁴

Misel, ki še kako velja tudi za današnji čas.

Dušan Nečak

⁴ Mikužev zbornik, str. 6.

Knjižna zbirka Inštituta za novejšo zgodovino
RAZPOZNAVANJA / RECOGNITIONES